

Research Article

APPROACH OF THE CULTIVATION OF ENLIGHTENED CITIZENS BASED ON
SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY

แนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

Received: February 15, 2024

Revised: March 27, 2024

Accepted: April 1, 2024

Sukanya Chaemchoy¹ Kanchit Pimjai^{2*} and Thaworn Intaraamorn³

สุกัญญา แชมช้อย¹ ครรชิต พิมใจ^{2*} และถาวร อินทรอมร³

¹Research Unit on Transforming Education System for Creating Innovators and Entrepreneurs,
Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok 10330, Thailand

^{2,3}Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok 10330, Thailand

¹หน่วยปฏิบัติการวิจัยการพลิกโฉมระบบการศึกษาเพื่อสร้างนวัตกรรมและวิสาหกร คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{2,3}คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*Corresponding Author, E-mail: pimjai_kanchit@kkumail.com

Abstract

The objectives of this research are twofold: 1) to study the characteristics of enlightened citizens according to the sufficiency economy philosophy, and 2) to examine the approach for developing enlightened citizens based on the sufficiency economy philosophy. The research employs qualitative methods conducted in two phases. In Phase 1, informants consisted of 5 experts selected through purposive sampling, and a semi-structured interview served as the research instrument. The collected data underwent analysis through content analysis. In Phase 2, another set of 5 experts was chosen using purposive sampling, and a semi-structured interview was utilized as the research instrument. The data collected were also subjected to content analysis. The results revealed six characteristics of enlightened citizens according to the sufficiency economy philosophy: (1) being a good person with discipline, capable of leading a good and happy life; (2) possessing mental self-reliance and characteristics of a society and economy sufficient for a comfortable life; (3) demonstrating wisdom, true knowledge, prudence, and expertise according to one's aptitude; (4) exhibiting morality, honesty, integrity, and responsibility towards the public; (5) adhering to good decision-making principles, characterized by moderation and reasonableness; and (6) maintaining robust internal immunity in all four aspects, namely material immunity, social immunity, environmental immunity, and cultural immunity. Additionally, the approach to the cultivation of enlightened citizens based on the sufficiency economy philosophy comprises three main

stages: school age emphasis on developing knowledge and mind by setting challenging situations for hands-on practice through classroom activities or integrating studies in various subjects, working age focus on developing their own potential according to the context of each individual's work duties by applying the philosophy of Sufficiency Economy to create the correct thought process. Additionally, workshops are organized to develop personnel and provide knowledge and understanding of the philosophy of Sufficiency Economy, and the elderly emphasize spiritual development through activities that integrate the philosophy of Sufficiency Economy, fostering interaction between different age groups in the community.

Keywords: Enlightened Citizens, Sufficiency Economy Philosophy, Developing Enlightened Citizens

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณลักษณะของอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 2 ระยะ โดยระยะที่ 1 ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยมีลักษณะแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ระยะที่ 2 ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยมีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) คุณลักษณะของอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมี 6 คุณลักษณะ ได้แก่ (1) การเป็นคนดี มีวินัย สามารถดำรงชีวิตได้อย่างดีและมีความสุข (2) การพึ่งพาตนเองได้ทางจิตใจ สังคมและเศรษฐกิจที่มีลักษณะพอเพียง พออยู่และพอกิน (3) การมีปัญญา รู้จริง รอบรู้ รอบคอบและเชี่ยวชาญตามความถนัดของตน (4) การมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริตและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (5) การมีหลักในการตัดสินใจที่ดี ประกอบด้วย ความพอประมาณและความมีเหตุผล และ (6) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีทั้ง 4 ด้าน คือ ภูมิคุ้มกันด้านวัตถุ ภูมิคุ้มกันด้านสังคม ภูมิคุ้มกันด้านสิ่งแวดล้อมและภูมิคุ้มกันด้านวัฒนธรรม 2) แนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมี 3 แนวทางหลัก ได้แก่ แนวทางการพัฒนาอารยชนในวัยเรียน เน้นพัฒนาความรู้และจิตใจ โดยกำหนดสถานการณ์ที่ท้าทายให้ได้ฝึกลงมือปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมในชั้นเรียนหรือการบูรณาการเรียนในรายวิชาต่างๆ วิทยทำงาน เน้นพัฒนาศักยภาพในตนเองตามบริบทในหน้าที่การทำงานของแต่ละบุคคล โดยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดกระบวนการคิดที่ถูกต้อง อีกทั้งจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวัยสูงอายุ เน้นการพัฒนาจิตวิญญาณ ผ่านกิจกรรมที่บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัยต่างๆ ในชุมชน

คำสำคัญ: อารยชน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาอารยชน

บทนำ (Introduction)

เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2558 ประเทศสมาชิกของสหประชาชาติได้รับรองวาระการพัฒนายั่งยืน พ.ศ. 2573 ซึ่งจะบรรลุเป้าหมายภายในระยะเวลา 15 ปี ประกอบด้วย 17 เป้าหมายการพัฒนายั่งยืน โดย เป้าหมายการพัฒนายั่งยืนเน้นให้ความสำคัญกับการปรับสมดุลทั้ง 3 มิติของการพัฒนายั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบบูรณาการและการมีส่วนร่วมเพื่อไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Ministry of Foreign Affairs, 2022) โดยเป้าหมายการพัฒนายั่งยืนทั้ง 17 เป้าหมายนั้น ครอบคลุมมิติสังคม (People) เศรษฐกิจ (Prosperity) สิ่งแวดล้อม (Planet) สันติภาพ (Peace) และหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership) ซึ่งสอดคล้องกับสามเสาหลักของการพัฒนายั่งยืน (Sustainability) คือ ด้านสังคม (People)

สิ่งแวดล้อม (Planet) และผลกำไร (Profit) จุดเน้นที่สำคัญของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การมุ่งที่จะกำจัดความยากจนในทุกมิติ ลดความเหลื่อมล้ำทั้งในประเทศและต่างประเทศ รับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเพื่อให้โลกยังเป็นระบบสนับสนุนสิ่งมีชีวิตได้อยู่

ปัจจุบัน ประเทศไทยมีการพัฒนาของตนเองที่กำลังใช้อยู่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยยึดหลักของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยอาศัยหลักภูมิปัญญาและความซื่อสัตย์สุจริตตลอดจนหลักการเดินทางสายกลาง ความสมเหตุสมผลและความรอบคอบ จุดเน้นของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือความยั่งยืนและได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 ประเทศไทยได้แบ่งปันความเชี่ยวชาญที่ได้รับจากการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษกับประเทศอื่นๆ โดยตรง ตลอดจนผ่านเวทีระดับภูมิภาค เช่น อาเซียน ความพยายามในการเสริมสร้างศักยภาพเหล่านี้ได้ดำเนินการผ่านช่องทางที่หลากหลายรวมทั้งความร่วมมือทวิภาคีและกรอบพหุภาคี เมื่อปี พ.ศ. 2560 ประเทศไทยได้มีส่วนช่วยในการจัดตั้งโครงการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหลายประเทศ เช่น กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว เลโซโท เมียนมาร์ ติมอร์ตะวันออกและตองกา ตั้งแต่เริ่มแรกการพัฒนาที่ยั่งยืนถือเป็นหัวใจสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการต่างๆ ที่สนับสนุนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีส่วนเกี่ยวข้องกับความพยายามในการจัดการกับความยั่งยืนในประเทศไทยเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การปกป้องสิ่งแวดล้อมและความต้องการของมนุษย์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นไปตามหลักการสำคัญของวาระ 2573 และสามารถใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุนการนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของโลกได้ (Office of the Permanent Secretary, Ministry of Interior, 2017)

ในประเด็นเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในมิติสังคม (People) หรือความเป็นอยู่ของผู้คนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ประกอบด้วยเป้าหมายการลดความยากจน การขจัดความหิวโหย สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี การศึกษาที่มีคุณภาพและความเท่าเทียมกันทางเพศ โดยให้ความสำคัญกับการขจัดปัญหาความยากจนและความหิวโหยและลดความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติสังคมได้นั้น ที่สำคัญต้องพัฒนาคนให้มีความเป็น “อารยชน” คือ ผู้มีศรัทธา มีหิริ มีโอตตปยะ มีวิริยะ มีปัญญาในกุศลธรรมทั้งหลาย ย่อมจะไม่เป็นคนยากจน แม้ยากจนทางเศรษฐกิจ แต่เป็นคนร่ำรวยทางศีลธรรมจริยธรรม เป็นต้นแบบของสังคมมนุษย์ได้ เช่นเดียวกับเรื่องสุขภาวะคุณภาพการศึกษาและความเท่าเทียมทางสังคม เป็นเรื่องที่สามารถพัฒนาแก้ไขให้เป็นอารยชนได้ คือ เป็นคนที่มีคุณธรรมจริยธรรม ประพฤติตนในทางกุศลเป็นผู้มีวิชาและจรณะ (PhraDhamma Sakyawongwisut, 2023)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้ที่สามารถประสบความสำเร็จได้มักจะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักของพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำรงชีวิต เพราะท่ามกลางความวุ่นวายของกระแสโลกาภิวัตน์นั้น จำเป็นที่จะต้องใช้ต้นแบบที่ดีในการดำรงตนอย่างมีคุณธรรม จึงจะสามารถผ่านวิกฤตต่างๆ ได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ทุกคนสามารถนำไปเป็นแบบอย่างหรือแนวทางในการประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตให้ประสบความสำเร็จต่อไป

วัตถุประสงค์ (Objectives)

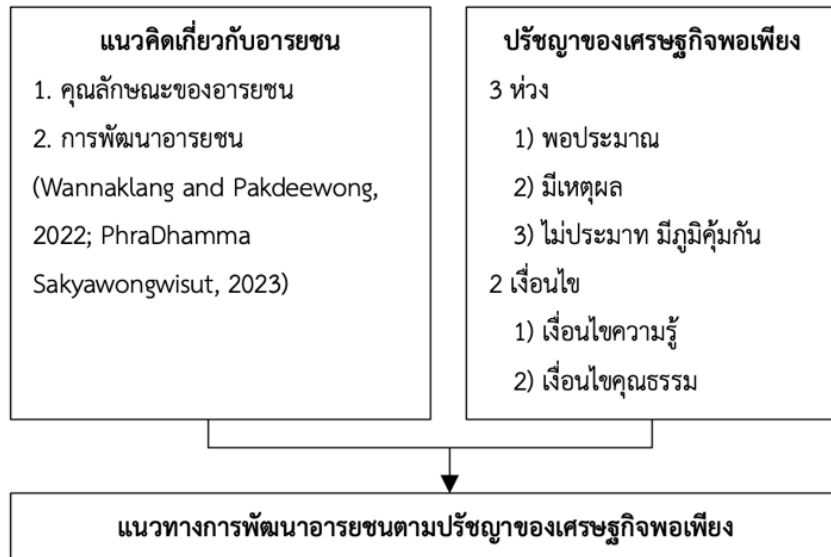
1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

Figure 1

Conceptual framework

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย (Methodology)

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการศึกษา 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาคุณลักษณะของอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ 1) ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอารยชนและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล ได้แก่ แหล่งตำราเอกสารและแหล่งข้อมูลออนไลน์ เกณฑ์การคัดเลือกแหล่งข้อมูล คือ เอกสารย้อนหลังไม่เกิน 7 ปี วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และ 2) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง มีเกณฑ์คุณสมบัติการคัดเลือก คือ มีประสบการณ์ทำงานในคณะกรรมการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและมีหนังสือ ตำราหรือบทความวิชาการที่เผยแพร่เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์รายบุคคล โดยนำผลข้อมูลที่ได้จากการวิจัยระยะที่ 1 มาออกแบบข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง มีเกณฑ์คุณสมบัติการคัดเลือก คือ ได้รับรางวัลต้นแบบการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตหรือมีประสบการณ์การทำงานขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาคนและประเทศ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย (Results)

1. คุณลักษณะของอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการทบทวนเอกสาร สรุปได้ว่า เป็นบุคคลที่มีความรู้ ทักษะและเจตคติหรือคุณลักษณะบนพื้นฐานของคุณธรรมและประพฤติตนตามความพอประมาณ มีเหตุผล รวมถึงสร้างภูมิคุ้มกัน

ในตัวเองที่ดี ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม มิติด้านสิ่งแวดล้อมและมิติด้านวัฒนธรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และจากการสัมภาษณ์ สามารถสรุปได้ 6 คุณลักษณะ ดังนี้

1.1 เป็นคนดี มีวินัย สามารถดำรงชีวิตได้อย่างดีและมีความสุข ดังจะเห็นได้จากข้อความจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลว่า:

“เป้าหมายของการพัฒนาคนให้เป็นอารยบุคคลหรือที่พระพุทธเจ้าเรียกว่าบุคคลสี่ปายะนั้น ในมุมมองผมหนึ่งต้องเป็นคนดีและมีวินัย คำว่า คนดี ในที่นี้มาจากมงคลสูตร และสังคมจะมีความเป็นสิริมงคลนั้น เป็นเรื่องของการมีวินัยด้วย ซึ่งเป็นคนละเรื่องของการวินัยทหารนะ” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1)

“อารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะต้องเป็นคนดี คือ คนที่พึ่งตนเองได้” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2)

1.2 สามารถพึ่งพาตนเองได้ทางจิตใจ สังคมและเศรษฐกิจที่มีลักษณะพอเพียง พออยู่และพอกิน ดังจะเห็นได้จากข้อความจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลว่า:

“อารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะต้องเป็นคนดี คือ คนที่พึ่งตนเองได้ ทั้งพึ่งตนเองด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและส่วนรวม พึ่งตนเองด้านสังคม ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ และพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ ต้องมุ่งลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ยึดหลักพอเพียง คือ พออยู่ พอกิน พอใช้ สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับพื้นฐาน” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2)

“อารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพอเพียง พออยู่ พอกิน โดยยึด 3 ข้อหลักๆ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันในตัวเอง หลักทางพระพุทธศาสนาจะเรียกว่า มัชฌิมา” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3)

1.3 มีปัญญา รู้จริง รอบรู้ รอบคอบและเชี่ยวชาญตามความถนัดของตน ดังจะเห็นได้จากข้อความจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลว่า:

“ต้องเชี่ยวชาญตามความถนัดของตน ต้องหมั่นฝึกฝนตนเองในเรื่องที่ชอบที่ถนัดจนเชี่ยวชาญ” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1)

“มีความรู้จริง จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำความรู้วิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินทุกขั้นตอน” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4)

“มีเงื่อนไขทางปัญญา ที่ต้องรอบรู้ รอบคอบ รู้เท่าทันโลกของการเปลี่ยนแปลง” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5)

1.4 มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริตและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ดังจะเห็นได้จากข้อความจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลว่า:

“ต้องรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ความรับผิดชอบในที่นี้คือ ต้องกตัญญูต่อครอบครัวตนเอง กตัญญูต่อชุมชนบ้านเกิด กตัญญูต่อสังคมและประเทศชาติ พ่อแม่ ญาติพี่น้องและชุมชนที่อุ้มชูคุณมาให้มีชีวิตตลอดจนเรียนจบมีอาชีพ ฉะนั้น เมื่อคุณเรียนจบมีอาชีพ มีสติสัมปชัญญะ คุณต้องรู้ว่า คุณต้องกตัญญูต่อใครและประเทศชาติให้ อะไรคุณมาบ้าง คุณก็ต้องรู้” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2)

“ต้องฝึกฝนจิตใจให้เป็นคนมีคุณธรรม ให้มีสำนึกในความซื่อสัตย์สุจริตและความรับผิดชอบ” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3)

“และเงื่อนไขทางคุณธรรม เพราะอารยชนนั้น คือ ผู้ที่เจริญบนฐานของคุณธรรม จริยธรรม สรุปได้ว่า มนุษย์ที่เป็นอารยชนต้องพึงถือประโยชน์สุขแห่งตนและส่วนรวม” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4)

1.5 มีหลักในการตัดสินใจที่ดี ประกอบด้วย ความพอประมาณและความมีเหตุผล ดังจะเห็นได้จากข้อความจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลว่า:

“ยังมีสิ่งสำคัญอีกเรื่องคือ การตัดสินใจในการดำเนินชีวิตที่ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญในการตัดสินใจ คือ ต้องรู้จักการพอประมาณ ต้องมีเหตุผล และการตัดสินใจนั้นๆ ต้องไม่ไปกระทบภูมิคุ้มกันทั้ง 4 ด้าน” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1)

“หลักแห่งการตัดสินใจ คือ Management Principals ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผลและการมีภูมิคุ้มกัน ความพอประมาณนี้คือทางสายกลาง การมีเหตุมีผลไม่ใช่อาศัยความรู้สึก” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5)

1.6 ไม่ประมาท มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีทั้ง 4 ด้าน คือ ภูมิคุ้มกันด้านวัตถุ ภูมิคุ้มกันด้านสังคม ภูมิคุ้มกันด้านสิ่งแวดล้อมและภูมิคุ้มกันด้านวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากข้อความจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ผลว่า:

“ต้องไม่ประมาทที่ไปกระทบภูมิคุ้มกันทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านวัตถุ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านวัฒนธรรม ซึ่งภูมิคุ้มกันทั้ง 4 ด้านนี้ เป็นภูมิคุ้มกันที่ทำให้คนมีความเป็นอารยชน” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2)

“การมีภูมิคุ้มกันในตัวเอง ทุกวันนี้ไม่มีความแน่นอน เราต้องอยู่ในความไม่ประมาท มีการจัดการกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นได้อย่างดี หรือที่เราเรียกว่า การบริหารความเสี่ยงนั่นเอง” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4)

“แล้วการมีภูมิคุ้มกัน คือ ไม่เสี่ยงที่เป็นเลิศจนเกินไป ให้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ไม่โลภมาก ไม่เสี่ยงผลมากเกินไป” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5)

โดยคุณลักษณะของอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 6 ประการนี้ จะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลในชีวิตเพื่อความสุขที่ยั่งยืน (Sufficiency for Sustainability)

2. แนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปได้ 3 แนวทางตามช่วงวัยที่สัมพันธ์กันตามโครงสร้างประชากรไทยที่แบ่งตามช่วงอายุ 3 กลุ่ม คือ ประชากรวัยเด็กหรือวัยเรียน ประชากรวัยแรงงานหรือวัยทำงานและประชากรวัยสูงอายุ ดังนี้

2.1 แนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวัยเรียน มุ่งเน้นการพัฒนา “ความรู้” และ “จิตใจ” โดยปลูกฝังความรู้ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เด็กหรือเยาวชนก่อน จากนั้น กำหนดสถานการณ์ที่ท้าทายให้ได้ฝึกลงมือปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมในชั้นเรียนหรือการบูรณาการเรียนในรายวิชาต่างๆ รวมทั้งการฝึกอบรมให้ได้ฝึกฝนตนเอง โดยใช้ปัญหาหรือโครงการเป็นฐาน สิ่งที่สำคัญ คือ การฝึกฝนจิตใจให้แข็งแกร่งที่สามารถแยกแยะการกระทำที่ผิดถูกได้ เกิดการยับยั้งในการกระทำที่ผิด โดยการสอดแทรกคุณธรรมเพื่อเกิดความยั่งยืนทางความรู้ เน้นการพัฒนาจิตใจของเด็กที่แทรกกิจกรรมอยู่ในหลักสูตรหรือการจัดการเรียนการสอน โดยการภาวนาจิตให้เด็กได้ฝึกคิดวิเคราะห์ฝึกสมาธิ เมื่อพัฒนาความรู้และจิตใจแล้ว สร้างสถานการณ์ที่ท้าทายลงสู่การปฏิบัติจะเกิดสมรรถนะในการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน คือ มีภูมิคุ้มกันในการใช้ชีวิตอย่างรอบด้านที่ตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังคำอธิบายของผู้ให้ข้อมูลว่า:

“อันดับแรก เราต้องปลูกฝังความรู้ [ความรู้ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง] ให้เด็กหรือเยาวชนก่อน ให้เขารู้จักความพอเพียง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์ในการตัดสินใจ จากนั้น ให้เด็กเขาได้ฝึกลงมือปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมในชั้นเรียน การบูรณาการเรียนในรายวิชาต่างๆ การอบรมให้เด็กได้ฝึกฝนตนเอง ฝึกจิตใจที่จะสร้างภูมิคุ้มกันให้พวกเขามีภูมิคุ้มกันในตัวที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากเด็กมีความรู้แล้ว เงื่อนไขที่สำคัญ คือ คุณธรรมที่ไปกำกับความรู้และการปฏิบัติของเด็ก” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1)

“การพัฒนาอารยชนในวัยนี้ จะต้องพัฒนา Head คือ ความรู้ Hands คือ ทักษะ และ Heart หรือ Mind คือ คุณลักษณะหรือจิตใจ สามอย่างนี้จะต้องพัฒนาพร้อมกันไปถึงจะเป็นอารยชน โดยเป้าหมายของอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นคือ การเกิดความสมดุลใน 4 มิติหรือทุน ได้แก่ มิติด้านเงิน มิติด้านสังคม มิติด้านสิ่งแวดล้อมและมิติด้านวัฒนธรรม โดยด้านความรู้และด้านทักษะ เราสามารถพัฒนาได้ไม่ยาก แต่ด้านจิตใจนี้จะพัฒนายาก จึงต้องเน้นฝึกกำลังจิตให้แข็งแกร่งแยกแยะการกระทำที่ผิดถูกได้ กลั่นกรองว่าจะไร้อุก ไร้อะไรผิด เกิดการยับยั้งในการกระทำที่ผิด ดังนั้น จึงต้องเน้นการพัฒนาจิตใจของเด็กอยู่ในหลักสูตรหรือการจัดการเรียนการสอน โดยการภาวนาจิต ให้เด็กได้ฝึกคิดวิเคราะห์ ฝึกสมาธิ เช่น กิจกรรมภาวนาให้จิตสงบ Mindfulness เป็นกิจกรรมที่ฝึกสมาธิ ภาวนาจิตอยู่กับตนเอง” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2)

“ในวัยเรียนนี้ นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาจิตใจและความรู้ โดยสร้างความตระหนักรู้ ให้การศึกษา ส่งเสริมคุณธรรม ปลูกฝังให้รู้จักคุณค่าของทรัพยากรที่ผู้ปกครองหามาได้ หาแนวทางในการรักษาทรัพยากรเหล่านั้น ให้คงอยู่ หาวิธีในการเพิ่มทรัพยากร รู้จักเลี้ยงตนเอง แบ่งเบาภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัว กินอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อ พอประมาณสมฐานะ สามารถใช้ชีวิตได้ตามอัตภาพ ไม่เดือดร้อนครอบครัว และสอนไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทางด้านการศึกษา ต้องส่งเสริมและช่วยเหลือให้เยาวชนได้รับการศึกษาที่เท่าเทียม สนับสนุนอุปกรณ์ทางการศึกษา ตำราหนังสือเรียน อุปกรณ์ที่จำเป็นในการเรียนรู้ ระบบอินเทอร์เน็ต จัดทีมอาสาสอนทักษะความรู้ สร้างแรงบันดาลใจ พัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก พัฒนาทักษะครูผู้สอน ชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา มีกองทุนเล่าเรียนในเยาวชน” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3)

“ในวัยเด็กหรือเยาวชนนั้น ต้องสร้างองค์ความรู้แก่เด็กให้แข็งแกร่ง [เงื่อนไขความรู้] โดยครูอาจารย์ต้องปลูกฝัง บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปสอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นสำคัญ โดยปลูกฝังวิถีคิดเกี่ยวกับ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ให้เด็กเขารู้จักรับผิดชอบชีวิตตนเอง สามารถจัดการชีวิตตนเองได้จนเกิดภูมิคุ้มกันอย่างรอบด้าน [3 ท่วง] ทั้งนี้ ต้องมีความรู้จริงและมีคุณธรรมกำกับ [2 เงื่อนไข] รูปแบบการพัฒนาอารยชนในวัยเด็กหรือเยาวชนนั้น สามารถพัฒนาได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ อันดับแรก เราต้องปลูกฝังความรู้แต่ละเรื่องให้เด็กเขารู้จริง คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจ สาระสำคัญของเรื่องนั้นๆ ผ่านกิจกรรมการสอนในชั้นเรียน นอกจากนี้เสริมคุณธรรมที่พึงประสงค์ในการนำความรู้ไปใช้ให้อยู่บนฐานความดี ความถูกต้อง [2 เงื่อนไข] ต่อมา เราต้องสอนให้เด็กรู้จักเหตุ รู้จักผลเพื่อมีวิถีคิดการตัดสินใจที่เหมาะสม และสุดท้าย ต้องทำให้เด็กมีความแข็งแกร่ง โดยการมีภูมิคุ้มกันในตนเอง คือ มีการวางแผนที่ดี เตรียมตัวดี มีการเตรียมการไว้ก่อนล่วงหน้าเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ [3 ท่วง] โดยเด็กหรือเยาวชนต้องสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้จริงที่ที่เขาสามารถใช้ความรู้ ทักษะได้จริง สามารถออกแบบและวาดชีวิตตนเองได้เพื่อเตรียมอาชีพในอนาคตของตนเองก็จะส่งผลต่อช่วงวัยถัดไปคือวัยทำงาน” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4)

“การพัฒนาอารยชนในวัยผู้เรียนนั้น โรงเรียนต้องมีกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการเป็นกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมคิดดี ทำดี ชีวิตมีสุข เพื่อให้เด็กมีความรู้ ใช้ทักษะและเกิดอุปนิสัยที่ดีมีความพอเพียง หากเราต้องการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นอารยชนในด้านใด เราก็กำหนดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนฝึกฝนในด้านนั้นๆ โดยต้องคำนึงถึงหลัก 2-3-4 คือ 2 เงื่อนไข [ความรู้และคุณธรรม] 3 หลักคิด [ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน] และ 4 มิติ [มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม มิติด้านสิ่งแวดล้อมและมิติด้านวัฒนธรรม] นอกจากนี้ ยังต้องบูรณาการ 3 ศาสตร์เพิ่มเติม คือ ศาสตร์พระราชา ศาสตร์ความเป็นสากลและศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สร้างความเข้าใจเกิดความยั่งยืนในชีวิต พร้อมทั้งนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาอารยชนในวัยผู้เรียนนี้ด้วย” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5)

2.2 แนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวัยทำงาน มุ่งเน้นการพัฒนา “ศักยภาพในตนเอง” ตามบริบทในหน้าที่การทำงานของแต่ละบุคคล โดยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดกระบวนการคิดที่ถูกต้อง ทั้งหลักคิดความพอเพียงพอประมาณ คิดอย่างมีเหตุผลและคิดอย่างรอบด้านมีภูมิคุ้มกันที่ดีในบริบทหน้าที่การทำงานตนเอง มีคุณธรรมกำกับความรู้ในการประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองให้ตอบสนองต่อการใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนในด้านต่างๆ ได้ ผ่านสถานการณ์ที่ท้าทายซึ่งจะเป็นบริบทสถานการณ์ในการทำงานของแต่ละบุคคลที่ต้องเผชิญในแต่ละวัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาบุคลากรหรือลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งความเข้าใจในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังคำอธิบายของผู้ให้ข้อมูลว่า:

“ในวัยผู้ใหญ่ที่ทำงานแล้วนั้น จะเน้นการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการทำงานของตนเอง ในหน่วยงานจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้ง

ความเข้าใจในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงสู่พื้นที่ในชุมชนเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในแนวปฏิบัติแก่ชาวบ้าน” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1)

“ในวัยทำงานนี้ นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาศักยภาพตนเอง โดยใช้ชีวิตอย่างรอบคอบ ระวัง ระวัง มีความพอประมาณ ใช้ชีวิตอย่างมีเหตุผล มีสติ เดินทางสายกลาง ไม่ประมาทในการใช้ชีวิต มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ไม่หวั่นไหวแม้มีสิ่งใดมากระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ วิกฤตการณ์หรือภัยพิบัติ ประกอบอาชีพที่สุจริต [3 ช่วง] มีความรอบรู้ นำหลักความรู้มาบูรณาการเชื่อมโยงวางแผนในการใช้ชีวิตทุกขั้นตอน เปิดรับโอกาสให้ตนเอง คือ รับรู้ วิเคราะห์ ตั้งเป้าหมายชีวิต ลงมือปฏิบัติ และเปิดโอกาสให้ผู้อื่น คือ ให้ผู้อื่นมีสิทธิ์ในการใช้ชีวิต มีความเสมอภาค ขจัดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเท่าเทียม กระจายรายได้ ให้ผู้อื่นมีสิทธิ์ทำมาหากิน [เงื่อนไขความรู้] มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต อดทน ขยันหมั่นเพียร เลิกแก่งแย่งแข่งขันแบบรุนแรง [เงื่อนไขคุณธรรม] ทั้งนี้ เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ขยายผลด้านเกษตรกรรม ชุมชนรวมกลุ่มช่วยเหลือ เน้นรากฐานชุมชนที่เข้มแข็ง ร่วมแบ่งปันทรัพยากร พัฒนาชุมชนอย่างสมดุล ทั้งด้านเศรษฐกิจและจิตใจ” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2)

“การพัฒนาอารยชนในวัยทำงานหรือผู้ใหญ่ก็เหมือนกับการพัฒนาอารยชนในเด็กเยาวชน คือ มีสถานการณ์ที่ท้าทายเพื่อให้หน้าความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งในวัยผู้ใหญ่นี้ สถานการณ์ที่ท้าทายจะเป็นบริบทสถานการณ์ในการทำงานของแต่ละบุคคลที่ต้องเผชิญในแต่ละวัน” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3)

“การพัฒนาผู้ใหญ่ในวัยทำงานให้มีความเป็นอารยชนนั้น เมื่อรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาอย่างดีแล้วนั้น ต้องนำหลักไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดกระบวนการคิดที่ดีที่ถูกต้องในตัวเอง ทั้งหลักคิดความพอเพียงพอประมาณ คิดอย่างมีเหตุผลและคิดอย่างรอบด้านมีภูมิคุ้มกันที่ดีในบริบทหน้าที่การงานตนเอง เพื่อพัฒนาตนเองให้ตอบสนองต่อการใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนในด้านต่างๆ ได้” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4)

“ในวัยผู้ใหญ่จะมีบริบทหน้าที่การงานที่แตกต่างกันไป ดังนั้น การพัฒนาอารยชนในวัยนี้ จะต่างกันตรงที่เงื่อนไขความรู้ของแต่ละอาชีพ ขอยกตัวอย่างอาชีพครู ในเงื่อนไขความรู้ คือ เนื้อหาวิชาที่ตนเองสอน เงื่อนไขคุณธรรม คือ มีจริยธรรมในวิชาชีพ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความพอประมาณ คือ เนื้อหาที่มีความเหมาะสมกับระดับชั้นที่สอน เนื้อหา กิจกรรมพอติดกับชั่วโมงการสอน ความมีเหตุผล คือ ตรงตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ภูมิคุ้มกัน คือ มีแผนการสอน มีใบงานความรู้ แบบวัดประเมินผล ส่วนมิติทั้ง 4 นั้น มิติสังคม ให้ความช่วยเหลือเพื่อนร่วมวิชาชีพซึ่งกันและกัน มิติวัฒนธรรม เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มิติสิ่งแวดล้อม ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ทำจากธรรมชาติ เหลือใช้หรือนำมารีไซเคิล [ใช้ซ้ำ] มิติวัตถุหรือการเงิน ใช้อุปกรณ์สี่ที่คุ้มค่า ใช้อย่างประหยัด” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5)

2.3 แนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวัยสูงอายุ มุ่งเน้นการพัฒนา “จิตวิญญาณ” โดยผู้สูงวัยสามารถทรงคุณค่าในตนเอง มีคุณธรรม มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงและสุขภาพจิตที่ดี ส่งเสริมการสร้างรายได้สำหรับผู้สูงวัยที่ยังมีแรงทำงาน เป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ชีวิตแก่ผู้อื่นๆ ได้ ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาเพื่อสืบทอดรุ่นต่อรุ่น สามารถเข้าถึงวัยเยาวชนและวัยทำงานที่ให้ความยอมรับนับถือ แบ่งปันทรัพยากรและปลูกฝังคนรุ่นหลังร่วมมือกันแก้ปัญหา โดยการสร้างการเห็นคุณค่าของผู้สูงวัยในชุมชนผ่านกิจกรรมที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัย ส่งเสริมให้ผู้สูงวัยได้เดินทางสายกลาง นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กิจกรรมที่ทำ ทั้งในส่วนหลักคิดและเงื่อนไขเพื่อตอบสนองการใช้ชีวิตที่บรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ดังคำอธิบายของผู้ให้ข้อมูลว่า :

“เราต้องให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของผู้สูงวัย สร้างความภาคภูมิใจ ส่งเสริมความรู้ความสามารถในตัวของผู้สูงวัยให้เขาทำในสิ่งที่ชอบที่ถนัดผ่านกิจกรรมต่างๆ โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแล เช่น อบต. [องค์การบริหารส่วนตำบล] ชุมชนท้องถิ่น รพ.สต. [โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล] มหาวิทยาลัย โรงเรียน เน้นส่งเสริมให้ผู้สูงวัยได้เดินทางสายกลางมากขึ้น นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการใช้ชีวิตหรือกิจกรรมที่ทำ ที่เน้นการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงและเห็นคุณค่า

ในตนเอง โดยการออกกำลังกายตามวัยและตามกำลังที่มี กินอยู่รู้ค่าใช้จ่ายอย่างมีความสุข รู้หลักโภชนาการการรับประทานอาหารที่พอเหมาะเหมาะสม นำความถนัดมาสร้างรายได้แก่ตนเอง ซึ่งจะเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง นั่นคือ เกิดความยั่งยืนในการใช้ชีวิตช่วงปลายอย่างมีความสุข” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1)

“ผู้สูงวัยต้องสามารถพึ่งพาตนเองได้ รักษาสุขภาพร่างกายตนเองให้แข็งแรง ถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์การใช้ชีวิตแก่ลูกหลานและคนอื่น โดยต้อง “ทรงคุณค่า” ในตนเองและมีคุณธรรม ดังนั้น เราต้องสร้างการเห็นคุณค่าของผู้สูงวัยในชุมชน โดยคิดกิจกรรมที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัย ใช้กระบวนการทางสังคมในการเรียนรู้ทางสังคม จะทำให้ผู้สูงวัยเห็นคุณค่าและความสำคัญในตนเอง” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2)

“ในผู้สูงวัยนี้ นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาจิตวิญญาณที่ส่งเสริมความสงบสุขของสังคม ให้ผู้สูงวัยสามารถเป็นตัวเชื่อม เข้าถึงทุกระดับ ทั้งเยาวชนและวัยทำงาน ชุมชนให้ความยอมรับนับถือ ไม่ดูถูก ไม่กีดกันผู้สูงวัยออกจากสังคม โดยนำข้อดีของผู้สูงวัยมาเสนอในแง่บวกของการเป็นต้นแบบการใช้ชีวิตแก่วัยอื่นๆ เนื่องจากผู้สูงวัยเป็นผู้มีประสบการณ์มาก ทำให้ใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท พิจารณาลึกลับและคำนึงถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นได้ดีกว่าวัยอื่น สนับสนุนให้ผู้สูงวัยมีบทบาทในการสร้างสันติภาพ เป็นกลาง ไม่เลือกปฏิบัติ นอกจากนี้ ส่งเสริมให้ผู้สูงวัยมีความพอใจในการใช้ชีวิต ให้มีสุขภาพกายและใจที่ดี ให้ได้รับการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ มีการตรวจเยี่ยม ดูแลสุขภาพ คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงวัย ผู้พิการ สนับสนุนปัจจัยพื้นฐาน สภาพแวดล้อม มีระบบสาธารณสุขการแพทย์ที่ทันสมัย รองรับเพียงพอต่อสัดส่วนของผู้สูงวัย” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3)

“ผู้สูงวัยเป็นช่วงปลายของชีวิต ต้องสร้างความตระหนักเห็นคุณค่าในตนเองและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกแก่หลาน โดยใช้ชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้มีความพอประมาณ มีเหตุมีผลและสร้างภูมิคุ้มกันรอบด้านแก่ตนเอง ต้องเน้นเกี่ยวกับการมีสุขภาพที่ดีและแข็งแรง ลดความเสี่ยงในด้านต่างๆ เพื่อมีชีวิตที่สุขสบาย” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4)

“ในผู้สูงวัยนั้น เป็นวัยที่สำคัญ เพราะปัจจุบันเราเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย ในด้านความรู้ด้านนั้น ผู้สูงวัยต้องรู้เรื่องสุขภาพทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต รู้เรื่องอาหารการกิน ส่วนด้านคุณธรรม ก็ต้องรู้จักปล่อยวาง ไม่คิดมากและไม่ยึดติด โดย อปท. [องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น] อบต. [องค์การบริหารส่วนตำบล] อบจ. [องค์การบริหารส่วนจังหวัด] เป็นหน่วยงานที่ดูแลและส่งเสริมพัฒนาผู้สูงวัยโดยตรง นอกจากนี้ อาจมีศูนย์การเรียนรู้หรือโรงเรียนสำหรับผู้สูงวัยในการพัฒนาตนเอง ให้มีกิจกรรมงานอดิเรกทำ ใช้หลักการ 2-3-4 [2 เงื่อนไข - 3 หลักคิด - 4 มิติ] เพื่อลดบทบาทเรียนในการทำกิจกรรมต่างๆ” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5)

อภิปรายผล (Discussions)

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีประเด็นอภิปราย ดังนี้

1. คุณลักษณะอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มี 6 คุณลักษณะ ได้แก่ (1) การเป็นคนดี มีวินัย สามารถดำรงชีวิตได้อย่างดีและมีความสุข (2) สามารถพึ่งพาตนเองได้ทางจิตใจ สังคมและเศรษฐกิจที่มีลักษณะพอเพียง พออยู่และพอกิน (3) มีปัญญา รู้จริง รอบรู้ รอบคอบและเชี่ยวชาญตามความถนัดของตน (4) มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริตและความรับผิดชอบ ต่อส่วนรวม (5) มีหลักในการตัดสินใจที่ดี ประกอบด้วย ความพอประมาณและความมีเหตุผล และ (6) ไม่ประมาท มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีทั้ง 4 ด้าน คือ ภูมิคุ้มกันด้านวัตถุ ภูมิคุ้มกันด้านสังคม ภูมิคุ้มกันด้านสิ่งแวดล้อมและภูมิคุ้มกันด้านวัฒนธรรม ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นหลักการที่ยึดหลักทางสายกลางและความไม่ประมาทที่ประกอบด้วย การคำนึงถึงหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความไม่ประมาทที่สร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนการใช้ความรู้ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและการกระทำ นำไปสู่เป้าหมายคือ ความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงใน 4 ด้าน ทั้งด้านวัตถุ/เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งภูมิคุ้มกันทั้ง 4 ด้านนี้ เป็นภูมิคุ้มกันที่ทำให้คนมีความเป็นอารยชน ทำให้คุณลักษณะของอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นบุคคลที่มีความรู้ ทักษะและเจตคติหรือคุณลักษณะบนพื้นฐานของคุณธรรมและประพฤติตนตามความพอประมาณ มีเหตุผล รวมถึงไม่ประมาท สร้างภูมิคุ้มกัน

ในตัวเองที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Phrakhu Vinaidhorn Sanchai (2020) ให้ทัศนะเกี่ยวกับอารยชนว่า คนมีศีลธรรมหรือมีมนุษยธรรมที่เรียกได้ว่าเป็นอารยชน คือ ต้องมีคุณสมบัติที่มีสุจริตทั้งสาม คือ มีความประพฤติดี ประพฤติชอบ 3 ประการ ได้แก่ กายสุจริต วาสุจริต มโนสุจริต ซึ่งดำรงตนมั่นอยู่ในหลักการทางพุทธศาสนา คือ ละชั่ว ทำความดี ฝึกฝนตนเองให้เกิดปัญญา ทำจิตใจให้เป็นผ่องใส และสอดคล้องกับ Wattanachai (2021) เสนอหลักคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าถูกนำไปพิจารณาใช้ในการแก้ไขภาวะวิกฤตต่างๆ ทั้งก่อนเกิดวิกฤต ระหว่างวิกฤตและหลังวิกฤต โดยมีแนวความคิดว่า หากยังไม่มีสภาวะวิกฤตเกิดขึ้น เราสามารถสร้างภูมิคุ้มกัน ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขสำคัญก่อนนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ นั่นคือ ต้องมุ่ง (1) ฝึกฝนจิตใจให้คนมีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต (2) รู้จริง ใช้ความรู้ทั้งหมดเป็นฐานคิดในชั้นการวางแผนและชั้นปฏิบัติการ (3) ชยัน อดทน รอบคอบ เมื่อสามารถฝึกฝนจนบรรลุเงื่อนไขบังคับก่อนการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ยังมีสิ่งสำคัญอีกเรื่อง คือ การตัดสินใจในการดำเนินชีวิตที่ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญในการตัดสินใจ คือ ต้องรู้จักการพอประมาณ ต้องมีเหตุผล และการตัดสินใจนั้นๆ ต้องไม่กระทบภูมิคุ้มกันจนทำให้เกิดภูมิคุ้มกันบกพร่อง ทั้งภูมิคุ้มกันด้านวัตถุ ภูมิคุ้มกันด้านสังคม ภูมิคุ้มกันด้านสิ่งแวดล้อมและภูมิคุ้มกันด้านวัฒนธรรม ซึ่งภูมิคุ้มกันทั้ง 4 ด้านนี้ เป็นภูมิคุ้มกันที่ทำให้มนุษย์มีความเป็นอารยชนที่รองรับด้วยการมีสติสัมปชัญญะแตกต่างกันไป

2. แนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวัยเรียน พบว่า มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้และจิตใจ โดยปลูกฝังความรู้ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เด็กหรือเยาวชนก่อน จากนั้น กำหนดสถานการณ์ที่ท้าทายให้ได้ฝึกลงมือปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมในชั้นเรียนหรือการบูรณาการเรียนในรายวิชาต่างๆ และเน้นการพัฒนาจิตใจของเด็กที่แทรกกิจกรรมอยู่ในหลักสูตรหรือการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าในวัยเรียนนั้น เป็นช่วงวัยที่ต้องศึกษาเรียนรู้หลักวิชาต่างๆ และปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ผ่านการจัดการศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับ Wannaklang and Pakdeewong (2022) ให้ความเห็นว่า เมื่อนำหลักจิตวิทยาการศึกษาและหลักการพัฒนาหลักสูตรกับการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัยในการนำหลักธรรมและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการขับเคลื่อนระบบการศึกษาที่มีเนื้อหาที่เหมาะสมกับช่วงวัยกับบุคคลแต่ละช่วงวัยพบว่า ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาสอนให้รู้และเข้าใจหลักการอย่างถูกต้อง พร้อมทั้งพัฒนาจิตใจให้มุ่งฝึคุณธรรม รู้จักแยกแยะความผิดชอบชั่วดีได้ และสอดคล้องกับ Khammanee (2023) เสนอเกี่ยวกับการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรและไปบูรณาการกับสาระการเรียนรู้กลุ่มต่างๆ หรือการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีชีวิตของผู้เรียน

3. แนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวัยทำงาน พบว่า มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพในตนเองตามบริบทในหน้าที่การทำงานของแต่ละบุคคล โดยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดกระบวนการคิดที่ถูกต้อง ผ่านสถานการณ์ที่ท้าทายซึ่งจะเป็นบริบทสถานการณ์ในการทำงานของแต่ละบุคคลที่ต้องเผชิญในแต่ละวัน อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาบุคลากรหรือลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งความเข้าใจในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากในวัยทำงานนี้ ต้องใช้องค์ความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่ก่อให้เกิดสมรรถนะหรือศักยภาพในการทำงาน โดยสอดคล้องกับ Office of the Permanent Secretary, Ministry of Interior (2017) ที่เสนอเกี่ยวกับการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในการทำงาน ในชั้นการวิเคราะห์ข้อมูลของตนเองและครอบครัว ซึ่งจะทำให้รู้สถานภาพ ฐานะเหตุของปัญหา รู้ปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รู้ผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โดยแบ่งเป็นการวิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง เช่น ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ (ทักษะ) ชื่อเสียง ประสบการณ์ ความมั่นคง ความก้าวหน้า สภาพทางการเงิน การสร้างรายได้การใช้จ่าย การออม คุณธรรมและศีลธรรม และการวิเคราะห์ศักยภาพของครอบครัว เช่น วิธีการดำรงชีวิต ภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว

ความเชื่อทัศนคติ ค่านิยมวัฒนธรรม ประเพณี คุณภาพชีวิตของคนในครอบครัว ฐานะทางสังคม ฐานะทางการเงินที่เป็นทรัพย์สิน และหนี้สินของครัวเรือน รายได้ รายจ่าย ของครัวเรือน เพื่อนำไปสู่วางแผนการดำเนินชีวิตที่ต้องพัฒนาตนเองให้มีการเรียนรู้ ต่อเนื่อง (ใฝ่เรียนรู้) สร้างวินัยกับตนเอง โดยเฉพาะวินัยทางการเงิน สร้างนิสัยที่มีความคิดก้าวหน้ามุ่งมั่นในเป้าหมายชีวิต หมั่นพิจารณาความคิด ตัดสินใจแก้ปัญหาเป็นระบบ โดยใช้ความรู้ (ที่รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และครอบครัว หมั่นบริหารจัดการใจให้มีความซื่อสัตย์ สุจริต รักชาติ เสียสละ สามัคคี เทียงธรรม ศีลธรรม ควบคุมจิตใจ ให้อตนเอง ประพฤติในสิ่งที่ดีงาม สร้างสรรค์ ความเจริญรุ่งเรือง พัฒนาจิตใจ ให้ลด ละ เลิก อบายมุข กิเลส ตัณหา ความโกรธ ความหลง เสริมสร้างและฟื้นฟูความรู้และคุณธรรมของตนเองและครอบครัวเช่น เข้ารับการฝึกอบรม ฝึกทักษะ ในวิชาการต่างๆ หรือวิชาชีพ หมั่นตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องอย่างสม่ำเสมอ และปรับทัศนคติในเชิงบวกและมีความเป็นไปได้

4. แนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวัยสูงอายุ พบว่า มุ่งเน้นการพัฒนาจิตวิญญาณ โดยผู้สูงอายุสามารถทรงคุณค่าในตนเอง มีคุณธรรม มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงและสุขภาพจิตที่ดี ส่งเสริมการสร้างรายได้สำหรับผู้สูงวัยที่ยังมีแรงทำงาน เป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ชีวิตแก่ผู้อื่นๆ ได้ ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาเพื่อสืบทอดรุ่นต่อรุ่น สามารถเข้าถึงวัยเยาวชนและวัยทำงานที่ให้ความยอมรับนับถือ โดยการสร้างการเห็นคุณค่าของผู้สูงวัยในชุมชนผ่านกิจกรรมที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัย ทั้งนี้ เป็นเพราะในปัจจุบันหลายประเทศเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและในการเตรียมพร้อมของประชากรเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยนั้น ก็ได้มีการนำแนวคิดชุมชนที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (AFC) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) รวมทั้งหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) ใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินการจัดทำยุทธศาสตร์และแผนยุทธศาสตร์ของประเทศ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุในทุกมิติ โดยเฉพาะด้านจิตใจการเห็นคุณค่าในตนเอง สอดคล้องกับ Arunyakul et al. (2022) ที่เสนอการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า ชุมชนและวัดหรือสถานปฏิบัติธรรม ในชุมชนบูรณาการร่วมกันส่งเสริมให้ผู้สูงอายุนำหลักธรรมและเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันรวมทั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่ควรมีการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุเกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านจิตใจให้กับผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ Kosanpipat and Kosanpipat (2018) ที่กล่าวถึงในมิติด้านคุณค่าของผู้สูงอายุ ควรจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจตนเองในด้านต่างๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ความไม่คงที่ของอารมณ์-จิตใจ การเปลี่ยนแปลงของสังคม และให้ผู้สูงอายุในชุมชนได้แสดงความสามารถพิเศษของตนเองต่อสาธารณชน ทั้งนี้ เสริมด้วยมิติด้านความอบอุ่น สัมพันธภาพในครอบครัว ควรจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว ให้ผู้สูงอายุได้ไปท่องเที่ยวตามที่ต่าง ๆ ร่วมกับครอบครัว และให้ผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถพิเศษร่วมกับบุคคลในครอบครัว และมีมิติด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมในสังคม ควรจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้นำความสามารถพิเศษของตน มาเป็นวิทยากรให้กับนักเรียนในสถานศึกษา และคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะ (Recommendations)

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้ที่สนใจจะพัฒนาตนเองให้เป็นอารยชนควรนำแนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองและเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้มีความพอเพียงและเกิดคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน

1.2 สถาบันการศึกษาควรนำแนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในช่วงวัยเรียนไปใช้ เป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นอารยชนตามบริบทของสถาบันการศึกษาของตน

1.3 หน่วยงานที่ต้องการพัฒนาบุคลากรในสังกัดตนเองให้มีความเป็นอารยชนและเกิดกระบวนการคิดและการตัดสินใจที่ถูกต้องและเหมาะสมในการทำงานควรนำแนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของหน่วยงานเพื่อเกิดการพัฒนาศักยภาพอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาผลของการนำแนวทางการพัฒนาอารยชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้และปฏิบัติจริงในแต่ละช่วงวัย ทั้งวัยเรียน วัยทำงานและวัยสูงอายุ เพื่อศึกษาผลของคุณลักษณะอารยชนที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล

2.2 ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะอื่น เช่น การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาที่มุ่งศึกษาและถอดบทเรียนบุคคลที่เป็นแบบอย่างและประสบความสำเร็จในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgements)

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งโลก

References

- Arunyakul, W., Srakeaw, S., Ritthithada, P., Panyamee, P., & Huadsri, P. (2022). *Promoting the usage of the sufficiency economy innovation for improving quality of life in the Thai elderly*. Bangkok: Technical Promotion and Support Office 6.
- Khammanee, T. (2023). *Decoding the philosophy of Sufficiency Economy to teach thought processes*. Bangkok: Chulalongkorn University press.
- Kosanpipat, S., & Kosanpipat, P. (2018). *The model of the development of the quality of life for the elderly in the north rural by participatory of the local organization*. Chiang Mai: Chiang Mai Rajabhat University.
- Ministry of Foreign Affairs. (2022). *Annual Report 2022*. Retrieved December 15, 2023 from https://image.mfa.go.th/mfa/0/mkKfL2iULZ/annual_report/Annual_Report_2022.pdf
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Interior. (2017). *A manual for driving the adoption of the philosophy of Sufficiency Economy into practice until it becomes a way of life*. Bangkok: Danex Inter Corporation.
- PhraDhamma Sakyawongwisut. (2023). *Principles of education for civilized development*. Bangkok: The world fellowship of Buddhists.
- Phrakhu Vinaidhorn Sanchai. (2020). Strengthening Buddhist ethics in Thai society. *Lanna Academic Journal*, 9(2), 101-108.
- Wannaklang, K., & Pakdeewong, P. (2022). The NAVAKOVADA's Principles as the means of living in the disruption society. *Dhammathas Academic Journal*, 22(3), 117-127.
- Wattanachai, K. (2021). Looking back through the past, through the present, towards a sustainable future. *The Journal of Chulabhorn Royal Academy*, 3(1), 1-7.